

FUNKCJA PROFILAKTYCZNA DZIAŁALNOŚCI STRAŻY GMINNYCH (MIEJSKICH) NA RZECZ DZIECI I MŁODZIEŻY SZKOLNEJ

Streszczenie: W artykule została poddana analizie działalność straży miejskich w Polsce. Jednym z celów straży miejskich jest profilaktyka i prewencja przestępczości. Cel ten został określony przez mieszkańców miast, w których działają straże, za pośrednictwem ich organów samorządowych, nie zaś przez władze państwowe. Świadczy to o specyfice i doniosłości działań na rzecz bezpieczeństwa w ramach wspólnot lokalnych.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, straż miejska, prewencja, profilaktyka.

Abstract: The article analyzes the activities of the municipal police in Poland. One of the aims of the municipal police is, for example, the prevention of the crimes. This goal is defined by the inhabitants of Polish cities, not by the state authorities. Therefore, it is specific and relevant for the safety of the local communities.

Keywords: security, municipal police, prevention, prophylaxis.

Straże gminne (miejskie) funkcjonują od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Zrazu działały na podstawie przepisów o samorządzie i policji, a następnie na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku o strażach gminnych (Dz. U. 1997 Nr 123 poz. 779). Do ustawowych zadań straży należy m.in.: ochrona spokoju i porządku w miejscach publicznych, czuwanie nad porządkiem i kontrola ruchu drogowego, zabezpieczanie miejsc przestępstw i katastrof, ochrona obiektów komunalnych i urzędzeń użyteczności publicznej, doprowadzanie osób nietrzeźwych do izb wytrzeźwień lub miejsc zamieszkania albo innych punktów (pod ściśle określonymi warunkami), informowanie społeczności lokalnej o stanie i rodzajach zagrożeń, inicjowanie i uczestnictwo w zadaniach na rzecz zapobiegania popełnianiu przestępstw i wykroczeń. Dwa ostatnie z wymienionych zadań stanowią przedmiot poniższej analizy. Jej celem jest potwierdzenie lub zaprzeczenie hipotezie, zgodnie z którą straże gminne (miejskie) podejmują aktywne działania na rzecz zapobiegania niepożądanym zjawiskom społecznym, w tym patologiom oraz innym przestępstwom i wykroczeniom z udziałem dzieci i młodzieży, a także na rzecz ich bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania,

jego najbliższym otoczeniu i szkole. Działalność ta jest realizacją funkcji profilaktycznej, gdzie profilaktyka (gr. *prophylaktikós* <zapobiegawczy>) została zdefiniowana jako „wszelka działalność zapobiegająca zjawiskom szkodliwym”¹. Jako materiał badawczy posłużyły dane statystyczne i inne informacje publikowane przez straże miejskie, analizowane na przykładzie danych straży miejskiej w Bydgoszczy i innych straży, programy profilaktyczne publikowane w formie luźnej, internetowym „Biuletynie Informacji Publicznej” straży miejskiej w Bydgoszczy i w opracowaniach zwartych, materiały informacyjne i nieliczne publikacje naukowe na ten temat.

Doniesienia prasowe oraz publikacje radiowe, telewizyjne i internetowe kreślą obraz działalności straży gminnych (miejskich) jako instytucji nastawionych na represje i osiąganie określonego przychodu zapisanego w budżetach gmin. Stąd na podstawie schematycznych i uproszczonych treści komunikowanych przez środki przekazu do odbiorcy społecznego można pokusić się o wniosek, że straże gminne skupiają się na działaniach takich, jak: unieruchamianie kół pojazdów zaparkowanych nieprawidłowo, holowanie pojazdów (a właściwie wydawanie dyspozycji odholowywania), karanie za spożywanie alkoholu w miejscach publicznych (choć właściwie nie publicznych, ale niedozwolonych). W istocie, w zbiorze kompetencji straży gminnych leży podejmowanie wymienionych działań. Takie też działania były i są podejmowane przez straże, jednocześnie stanowiąc najbardziej wyrazisty efekt ich działalności. Świadczy o tym ujęte w tabeli nr 1 zbiorcze zestawienie liczby pouczeń, grzywien i wniosków skierowanych przez straż miejską do Sądu Rejonowego w Bydgoszczy za 2011 rok (w latach wcześniejszych proporcje poszczególnych rodzajów wykroczeń były zbliżone).

Tabela nr 1. Zbiorcze zestawienie liczby pouczeń, grzywien i wniosków skierowanych przez straż miejską w Bydgoszczy do Sądu Rejonowego za 2011 rok

Lp.	Rodzaje wykroczeń zawartych w:	Pouczenia	Grzywny		Wnioski do sądu	Razem
			liczba	kwota		
1.	Kodeks wykroczeń – wykroczenia przeciwko:	16 905	12 903	1 929 275	380	30 188
	a) porządkowi i spokojowi publicznemu	988	187	24 255	4	1179
	b) instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym	24	23	4600	2	49
	c) bezpieczeństwu osób i mienia	880	533	47 450	28	1441

¹ Encyklopedia PWN, *Profilaktyka*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3962469> [dostęp: 03.02.2013].

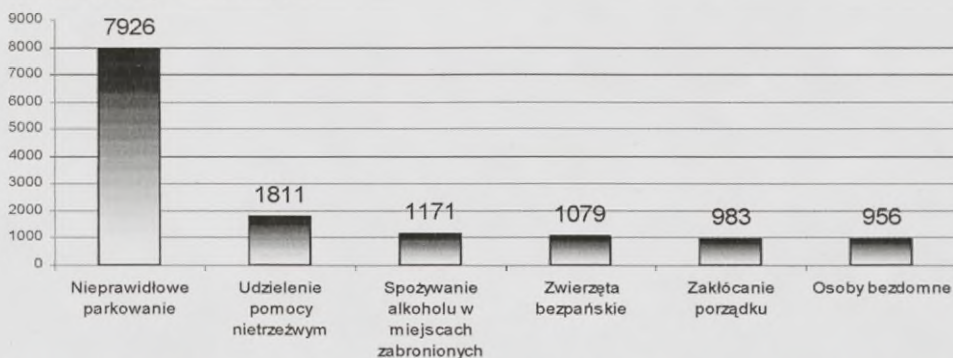
Lp.	Rodzaje wykroczeń zawartych w:		Pouczenia	Grzywny		Wnioski do sądu	Razem
				liczba	kwota		
	d)	bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji	11 403	10 761	1 752 570	315	22 479
	e)	osobie	38	1	100	–	39
	f)	zdrowiu	30	7	650	1	38
	g)	mieniu	5	–	–	–	5
	h)	interesom konsumentów	434	8	1000	–	442
	i)	obyczajności publicznej	381	190	14 800	11	582
	j)	urządzeniom użytku publicznego	2579	1062	70 150	19	3660
	k)	szkodnictwo leśne, polne i ogrodowe	143	131	13 700	–	274
2.	ustawa o ewidencji ludn. i dowodach osobistych		261	32	2450	1	294
3.	przepisy wprowadzające Kodeks pracy		11	–	–	–	11
4.	ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi		7962	4875	426 700	121	12 958
5.	ustawa o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych		1530	1406	78 620	12	2948
6.	ustawa o utr. czystości i porządku w gminach		1132	667	82 700	74	1873
7.	Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw		–	–	–	–	–
8.	Ordynacja wyborcza do Sejmu RP i Senatu RP		1	–	–	–	1
9.	ustawa o odpadach		78	52	5050	3	133
10.	Prawo o miarach		25	19	2200	–	44
11.	ustawa o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt		20	26	2100	–	46
12.	ustawa o ochronie przyrody		–	–	–	–	–
13.	ustawa o recyklingu pojazdów wycofanych		2	1	100	–	3

Lp.	Rodzaje wykroczeń zawartych w:	Pouczenia	Grzywny		Wnioski do sądu	Razem
			liczba	kwota		
14.	ustawa o zużytych sprzęcie elektrycznym i elektronicznym	1	1	50	–	2
15.	akty prawa miejscowego (przepisy porządkowe)	7	3	400	–	10
16.	Prawo ochrony środowiska	1	–	–	–	1
17.	ustawa o wyborze wójta, burmistrza i prezyd.	2	–	–	–	2
18.	ustawa o ochronie zwierząt	1	–	–	3	4
Ogółem		27 939	19 985	2 529 645	594	48 518

Źródło: Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ (dostęp: 09.07.2012).

W tym kontekście należy zaznaczyć, że działania represyjne strażników były efektem realizowanej przez nich służby patrolowej (samodzielnej lub wspólnie z policją i innymi służbami), albo też odpowiedzią na zgłoszenia samych mieszkańców miasta. I tak dla przykładu, mieszkańcy Bydgoszczy w 2011 roku najczęściej zwracali się do straży w przypadkach dotyczących nieprawidłowego parkowania, udzielenia pomocy osobom nietrzeźwym, spożywania alkoholu w miejscach zabronionych, zwierząt bezpańskich, zakłócania porządku oraz w sprawach dotyczących osób bezdomnych. Rodzaje zgłoszeń wpływających do straży miejskiej w 2011 roku przedstawia wykres nr 1.

Wykres nr 1. Rodzaje zgłoszeń od mieszkańców wpływające do straży miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku

Źródło: Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ (dostęp: 09.07.2012).

Ponadto realizując wyznaczone zadania straże miejskie dokonują ujęć osób poszukiwanych przez policję, w tym sprawców przestępstw, doprowadzają osoby nietrzeźwe do punktów pomocy osobom nietrzeźwym, punktów dowozu osób zatrzymanych, schronisk, szpitali, miejsc zamieszkania, chronią obiekty komunalne i realizują konwoje dokumentów, przedmiotów wartościowych lub wartości pieniężnych na potrzeby gmin, zabezpieczają imprezy, w tym masowe, sportowe, osiedlowe, szkolne, prowadzą obserwacje miejsc zagrożonych pod kątem naruszania porządku i bezpieczeństwa publicznego w ramach tzw. wideomonitoringu miast, prowadzą kontrole ruchu drogowego przy użyciu fotoradaru, podejmują działania zmierzające do przestrzegania ustawy z dnia 13 września 1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz przepisów lokalnych, związanych z utrzymaniem czystości na terenie miast, działają na rzecz wyeliminowania bezprawnego plakatowania na terenie miast, przeciwdziałają zagrożeniom związanym z występowaniem bezpańskich, agresywnych psów oraz osób nieprzestrzegających przepisów w zakresie utrzymywania zwierząt domowych, egzekwują od właścicieli psów obowiązek uprzątnięcia odchodów pozostawionych przez zwierzęta w miejscach publicznych, podejmują działania represyjne w związku z paleniem wyrobów tytoniowych pod wiatami przystanków komunikacji miejskiej, udzielają pomocy osobom bezdomnym, prowadzą kontrole punktów skupu złomu².

Jednym z wielu zadań realizowanych przez straże jest aktywność nakierowana na dzieci i młodzież szkolną. Odwołując się ponownie do przykładu straży miejskiej w Bydgoszczy należy wspomnieć o realizacji Miejskiego Programu Prewencyjno-Profilaktycznego „Bezpieczna Szkoła”. Program ten jest prowadzony od 2003 roku wspólnie z Komendą Miejską Policji (wcześniej samodzielnie). Wielokrotnie był jednakże modyfikowany. Uczestniczyli w nim dyrektorzy szkół i szkolni pedagodzy. Realizowane w jego zakresie działania patrolowe strażnicy prowadzili w okolicach placówek oświatowych. Natomiast działania prewencyjne były podejmowane w pobliżu szkół, z których docierały sygnały o zagrożeniach. W 2011 roku strażnicy z Bydgoszczy przeprowadzili ponad 9 tys. kontroli szkół i okolic przyszkolnych³. Szczegółowy wykaz rzeczowy i ilościowy podejmowanych działań w tym zakresie przedstawia tabela nr 2.

² *Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku*: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ [dostęp: 09.07.2012].

³ *Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku*: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ [dostęp: 09.07.2012].

Tabela nr 2. Działania podejmowane przez strażników wydziału ds. dzielnic straży miejskiej w Bydgoszczy w ramach Miejskiego Programu Prewencyjno-Profilaktycznego „Bezpieczna Szkoła” w 2011 roku

Rodzaj podejmowanych działań	Suma
Legitymowani uczniowie/ potwierdzenie danych	147
Legitymowane osoby postronne/ potwierdzenie danych	127
Pouczenia porządkowe uczniów	40
Pouczenia porządkowe osób postronnych	62
Pouczenia komunikacyjne uczniów	–
Pouczenia komunikacyjne osób postronnych	1
Spożywanie alkoholu przez uczniów	7
Spożywanie alkoholu przez osoby postronne	23
Palenie wyrobów tytoniowych przez uczniów	82
Palenie wyrobów tytoniowych przez osoby postronne	21
Bójki i pobicia na terenie szkoły	–
Bójki i pobicia poza szkołą	–
Kradzieże	–
Wymuszenia	–
Akty wandalizmu	–
Mandaty – uczniowie – ilość	22
Mandaty – uczniowie – łączna kwota	1.650
Mandaty – osoby postronne – ilość	58
Mandaty – osoby postronne – łączna kwota	4.950
Wnioski o ukaranie do Sądu – uczniowie	–
Wnioski o ukaranie do Sądu osób postronnych	1
Doprowadzenia uczniów lub osób postronnych do punktu pomocy osobom nietrzeźwym lub miejsc zamieszkania	–
Inne	3

Źródło: Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ (dostęp: 09.07.2012).

Po kolejnych zmianach w strukturze organizacyjnej straży miejskiej w Bydgoszczy został wyodrębniony w niej Referat Profilaktyki i Prewencji. Stał się jedną z 15 jednostek strukturalnych straży. Do jego zadań należy:

- opracowywanie i realizacja programów profilaktycznych,
- współpraca ze szkołami, urzędami, instytucjami i organizacjami działającymi na terenie Bydgoszczy w zakresie profilaktyki społecznej oraz profilaktyki uzależnień,
- koordynowanie działań profilaktycznych realizowanych przez poszczególne komórki organizacyjne straży⁴.

W 2011 roku w ramach profilaktyki kryminalnej strażnicy miejscy zatrudnieni w tym referacie przeprowadzili 1244 prelekcje i pogadanki skierowane do dzieci i młodzieży szkolnej. Ponadto współorganizowali spotkania w ramach profilaktyki społecznej, w których uczestniczyli, poza strażnikami miejskimi, policjanci, pedagodzy szkolni, kuratorzy ds. nieletnich, pracownicy socjalni. Ich celem było rozwiązywanie problemów wychowawczych, bytowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży⁵.

Warto wspomnieć, że funkcja profilaktyczna działalności straży miejskiej w Bydgoszczy była wspierana przez władze samorządowe i centralne. W 2011 roku, podobnie jak w poprzednim roku, Rada Miasta przyznała kwotę 14 tys. zł na profilaktykę w ramach programu „Bezpieczna Szkoła”, która miała być realizowana wspólnie z policją. Pozyskaną kwotę pieniężną przeznaczono na zakup książeczek i materiałów edukacyjnych, opasek odblaskowych dla dzieci, ulotek informacyjnych oraz maskotek i breloczków dla dzieci biorących udział w zajęciach z zakresu profilaktyki. Natomiast w ramach Rządowego Programu „Razem Bezpieczniej” straż miejska otrzymała 70 tys. zł celem wykorzystania przy realizacji programu „Bezpieczna Szkoła”⁶.

W ramach powyższych działań straż miejska w Bydgoszczy realizowała liczne podprogramy i akcje doraźne. Wśród nich znalazły się następujące:

Przemoc i agresja – program mający na celu naukę właściwej percepcji treści przekazu serwisów informacyjnych, które przepełnione są przemocą i agresją. Celem zajęć skierowanych do uczniów gimnazjów i szkół średnich jest zrozumienie przez nich zjawiska przemocy i agresji, poznanie czynników, które wywołują te negatywne zjawiska oraz sposobów przeciwdziałania przemocy i agresji.

⁴ Biuletyn Informacji Publicznej Straży Miejskiej w Bydgoszczy, <http://www.strazmiejska.bydgoszcz.pl/?cid=87> [dostęp: 03.02.2013].

⁵ *Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku*: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ [dostęp: 09.07.2012].

⁶ *Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku*: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ [dostęp: 09.07.2012].

Odpowiedzialność prawna nieletnich – to zajęcia skierowane przede wszystkim do uczniów szkół gimnazjalnych oraz średnich, jak i rodziców oraz pedagogów. Ich celem jest informowanie o konsekwencjach nieprzestrzegania prawa przez nieletnich. Zajęcia mają formę wykładów, pogadanek, pracy w grupach, warsztatów, dyskusji. Podczas tych zajęć wykorzystywany jest film profilaktyczny zrealizowany przez straż miejską, policję i Zespół Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych w Bydgoszczy (w realizacji filmu brał udział autor niniejszej publikacji).

Internet – możliwości i zagrożenia – podobnie jak poprzedni, również i ten program skierowany jest przede wszystkim do dzieci i młodzieży, ich rodziców i nauczycieli. Jego nadrzędnym celem jest zwrócenie uwagi na problematykę zagrożeń wynikających z posługiwania się Internetem i komputerem. Stąd odbiorcy programu winni nabyć umiejętność świadomego i bezpiecznego korzystania z internetowego źródła wiedzy, z uwzględnieniem takich niepożądanych zjawisk, jak: cyberprzemoc i przestępstwa komputerowe.

Zapobieganie powstawaniu przestępstw i demoralizacji nieletnich poprzez właściwe zrozumienie słowa „tolerancja” – celem programu jest poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie i w okolicy szkół poprzez uświadomienie młodzieży, rodzicom i pedagogom konieczności reagowania na przestępstwa i przejawy demoralizacji nieletnich. Działalność profilaktyczna jest prowadzona w formie warsztatów, debat i wykładów, ma ona uzmysłowić słuchaczom, że bezpieczeństwo wszystkich zależy nie tylko od sprawności działania służb do tego powołanych, ale również od ich postawy i prawidłowego zrozumienia takich słów, jak: tolerancja, równouprawnienie, wolność. W trakcie realizacji programu wykorzystywany jest szkoleniowy materiał filmowy.

Stop 18 – nie sprzedajemy wyrobów tytoniowych niepełnoletnim osobom – celem programu jest zapobieganie dostępowi młodych ludzi do wyrobów tytoniowych w punktach ich sprzedaży. Cel ten jest realizowany przez promowanie przepisów prawa dotyczących m.in. zakazu sprzedaży wyrobów tytoniowych nieletnim oraz prawa sprzedawców do żądania okazania dokumentów potwierdzających pełnoletniość. W ramach prowadzonego programu strażnicy przekazują właścicielom i sprzedawcom placówek handlowych ulotki i naklejki informujące o zakazie sprzedaży tytoniu osobom do lat 18. Strażnicy prowadzą również zajęcia profilaktyczne w szkołach, w trakcie których informują dzieci i młodzież o szkodliwości palenia tytoniu.

Serce na start – program ten jest kontynuacją akcji pn. ABC pierwszej pomocy, która została zapoczątkowana w roku szkolnym 2004/2005.

Bezpieczeństwo – oczekiwania, działania i rzeczywistość – są to działania profilaktyczne realizowane przez strażników miejskich wraz z przedstawicielami innych instytucji w wybranych bydgoskich placówkach

oświatowych. Ich głównym celem jest zapobieganie zachowaniom związanym z naruszeniem nietykalności cielesnej, godności i czci innych osób, eliminowanie zachowań agresywnych, edukacja w zakresie sposobów reagowania w sytuacjach kryzysowych zagrażających życiu, zdrowiu oraz mieniu oraz promowanie zachowań bezpiecznych i zdrowego stylu życia.

Bezpieczna droga do szkoły – to zajęcia prowadzone w najmłodszych klasach szkół podstawowych, polegające na uświadamianiu dzieciom zagrożeń w drodze do i ze szkoły.

Bezpieczeństwo nad wodą – akcja skierowana jest do dzieci szkół podstawowych i gimnazjalnych. Profilaktyka prowadzona przez funkcjonariuszy straży na jednej godzinie lekcyjnej ma na celu uświadomienie uczniom związku między skokiem do wody a niepełnosprawnością, a także przypomnienie im zasad bezpieczeństwa nad wodą. Ma także za zadanie kształtowanie nawyku dbania o bezpieczeństwo swoje i innych podczas pobytu nad wodą. Innym zadaniem jest motywowanie uczniów do unikania okoliczności sprzyjających zachowaniom ryzykownym podczas wakacji.

Nie zamykaj oczu – pod takim hasłem w 2009 roku strażnicy miejscy uczestniczyli w festynie rodzinnym w Żninie. Głównym celem przedsięwzięcia było wyrażenie sprzeciwu wobec wszelkich form przemocy w szkole i poza nią oraz w domach i innych miejscach.

Bezpieczne ferie ze Strażą Miejską oraz Ferie z Sówką – akcja realizowana wraz z innymi instytucjami podczas ferii objęła pokaz ratownictwa, zajęcia na basenie, pokaz gaszenia płonącego pojazdu przez straż pożarną, pokazy samoobrony, zwiedzanie ogrodu zoologicznego, ognisko z kiełbaskami i gorącą herbatą, skorzystanie z lodowiska, naukę jazdy na nartach, zwiedzanie muzeum kolejnictwa, pobyt w lesie.

Żyj, nie ulegaj, walcz...! – to konkurs, który ma na celu zwrócenie uwagi młodzieży na różnorodne formy spędzania czasu wolnego, bez alkoholu i narkotyków. Konkurs realizowany jest w kategorii literackiej, muzycznej, plastycznej i fotograficznej.

Płytką wyobraźnia to kalectwo – to działania profilaktyczne ukierunkowane na bezpieczne spędzanie wakacji⁷.

Aktywność straży miejskiej w dziedzinie profilaktyki została zapoczątkowana znacznie wcześniej niż wymienione wyżej inicjatywy, z reguły inicjowane w drugiej połowie pierwszej dekady po 2000 roku, lub po roku 2010. Program Bezpieczna Szkoła był bowiem jednym (i pierwszym) z czterech priorytetów działań straży, które wyznaczył jej Zarząd Miasta Bydgoszcz w 1999 roku (Ławniczak M., 2002: s. 1). Od 2003 roku przybrał on formę umowy między strażą i policją, realizowanej w postaci wspomnianego Miejskiego Programu Prewencyjno-Profilaktycznego „Bezpieczna Szkoła”.

⁷ Biuletyn Informacji Publicznej Straży Miejskiej w Bydgoszczy, <http://www.strazmiejska.bydgoszcz.pl/?cid=115> [dostęp: 03.02.2013].

Z wcześniejszego okresu działalności bydgoskiej straży jej ceną inicjatywą były I Bydgoskie Warsztaty Samorządowe nt. zapobiegania przestępczości wśród nieletnich „Prewencja w edukacji”, które odbyły się w 2002 roku. Przybrały one formę konferencji naukowej, w której uczestniczyło około 70 osób, w tym przedstawiciele środowisk naukowych, straży miejskich i gminnych, policji, urzędów miast i gmin, pedagogów i nauczycieli, a także Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministerstwa Sprawiedliwości. W pierwszej części seminarium, pod nieobecność referentki z Uniwersytetu Śląskiego, przedstawiony został jej wykład nt. obszarów badawczych w zakresie prewencji społecznej. Następnie delegat Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie scharakteryzował działania prowadzone przez policję z zakresu prewencji i profilaktyki kryminalnej w środowiskach młodzieży szkolnej. Przedstawicielka Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu w swoich analizach skupiła się na problematyce niedostosowania społecznego, obyczajowości uczniowskiej i subkultur młodzieżowych. Z kolei referentka z Akademii Bydgoskiej podjęła temat aktualnych problemów profilaktyki społecznej. W drugiej części obrad zaprezentowane zostały przykładowe programy profilaktyczne realizowane na terenie kraju. Przedstawiali je delegaci reprezentujący takie miasta, jak: Olsztyn (Urząd Miasta, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, policja), Gdańsk (straż miejska) i Bydgoszcz (straż miejska) (Malendowicz P., 2002: s. 331–333).

W okresie niespełna 20 lat realizowania zadań profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży szkolnej formy działalności straży miejskiej w Bydgoszczy ulegały transformacji. Przyczyną były przede wszystkim zmiany priorytetów aktywności straży miejskiej, zmiany personalne w jej komendzie i pierwotne do nich zmiany włodarzy miasta. Od lat 2003–2005 rezygnowano stopniowo ze współpracy ze środowiskiem naukowym, czego początkiem były warsztaty samorządowe, zaprzestano sporządzania (pisanie i projektowanie) broszur i ulotek o treściach profilaktycznych (np. w latach 2000–2002 wydano broszury treściami obejmujące takie zagadnienia, jak: przemoc wśród młodzieży, postępowanie w sytuacjach zagrożeń, substancje uzależniające, odpowiedzialność prawna nieletnich), zaprzestano realizacji programu Patrol Małolat jako odrębnej inicjatywy polegającej na kontrolowaniu szkół i okolic przyszkolnych, zakończono realizację programu Wakacje Plus, który polegał na kontrolowaniu miejsc wypoczynku najmłodszych w zakresie zapewnienia im szeroko rozumianego bezpieczeństwa podczas ferii, nie był kontynuowany program Lepszy Świat, który był formą obozu profilaktyczno-wychowawczego dla dzieci ze środowisk dysfunkcyjnych lub zagrożonych patologiami społecznymi, nie kontynuowano też realizacji programu Z uczniem w siodle, czyli zajęć jazdy konnej dla dzieci i młodzieży (z uwagi na ograniczenia budżetowe straż miejska sprzedała konie, które posiadała jeszcze po 2000 roku) i wreszcie zakończony został program Żyj Bezpiecznie. Ostatni z wymienionych projektów został nawet zgłoszony do III edycji konkursu Ligi Inicjatyw Powiatowych, w którym to został oceniony jako „projekt dużych walorów”

i zarekomendowany jako inicjatywa godna wsparcia. Program *Żyj Bezpiecznie* realizowany był w latach 2000–2002. Tylko w roku szkolnym 2001/2002 zrealizowano 1200 zajęć z uczniami gimnazjów. Ich celem było podniesienie poziomu wiedzy i świadomości uczniów w zakresie zasad i metod bezpiecznego zachowania się, zagrożeń występujących we współczesnym świecie, unikania ich i minimalizowania negatywnych skutków. Edycje programu wieńczyły konkursy wiedzy i umiejętności. Inicjatywa ta wymagała jednak znacznych nakładów finansowych, co wiązało się z koniecznością pozyskiwania sponsorów i zaangażowania kilku pracowników straży. Miała spektakularną oprawę (np. występ zespołu Łzy, pokazy z udziałem gwiazd programu *Big Brother*), a uczniowie otrzymywali nietanie nagrody (np. sprzęt audio). Z czasem jej atrakcyjność spowodowała oddalanie celów programowych na rzecz realizacji „show” z udziałem ówczesnych władz miejskich. Takie formy działalności mogły też budzić wątpliwości w zakresie zagrożenia krępowania samorządowej straży miejskiej przez sponsorów⁸.

W tym okresie, a ściślej w styczniu 2004 roku, bydgoska straż miejska przeprowadziła ankietę wśród dyrektorów i pedagogów bydgoskich szkół, która objęła 103 placówki. Dotyczyła ona realizacji programu „Bezpieczna Szkoła”. Wyniki ankiety potwierdziły, że program ten znany był wówczas w niemal wszystkich bydgoskich szkołach. Ponad 50% ankietowanych uznało, że stan bezpieczeństwa na terenie szkoły i w jej bezpośrednim otoczeniu jest dobry, a 36% – bardzo dobry. Jednocześnie respondenci przyznali, że kontrole okolic szkół i kontakty strażników z kierownictwem szkoły są zwykle częste lub bardzo częste. Ponad 80% ankietowanych uznało, że działania podejmowane przez straż mają duży lub bardzo duży wpływ na poprawę poczucia bezpieczeństwa i porządku w szkole i wokół niej. Aż 74% przedstawicieli szkół przyznało, że forma współpracy straży miejskiej ze szkołami jest wystarczająca. Co nader ważne – przeważająca większość uznała też za dobre lub bardzo dobre działania straży miejskiej z zakresu profilaktyki kryminalnej i społecznej⁹, co ilustruje tabela nr 3.

Nie spotkał się z tak wysoce pozytywnym odbiorem planowany wówczas program *Młodzi dla szkoły*. Projekt ten zakładał objęcie stałą, codzienną ochroną wybranych placówek edukacyjnych przez przeszkolonych, licencjonowanych ochroniarzy. Na specjalistyczne szkolenie zostały skierowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Bydgoszczy osoby bezrobotne. Straż miejska brała czynny udział w przygotowaniu kandydatów do pracy w charakterze pracowników ochrony szkoły. Od września 2003 roku straż współpracowała z pracownikami ochrony w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i porządku

⁸ Zob.: *Finał II edycji programu profilaktycznego „Żyj Bezpiecznie”*, „Biuletyn w służbie społeczności lokalnej. Kwartalnik Straży Miejskiej w Bydgoszczy” 2002, nr 2 (3), s. 2–3.

⁹ *Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2003 roku*: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2004, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ [dostęp: 03.02.2013].

Tabela nr 3. Ocena działań straży miejskiej z zakresu profilaktyki kryminalnej i społecznej przez dyrektorów i pedagogów bydgoskich szkół w 2004 roku

Ocena działań straży miejskiej w Bydgoszczy w zakresie profilaktyki kryminalnej (pogadanki z uczniami)	
bardzo dobrze	35
dobrze	29
przeciętnie	1
źle	2
Ocena działań straży miejskiej w Bydgoszczy w zakresie profilaktyki społecznej	
bardzo dobrze	19
dobrze	32
przeciętnie	10
źle	1

Źródło: Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2003 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2004, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ (dostęp: 03.02.2013).

w placówkach edukacyjnych, monitorowała realizowane przez nich zadania i udzielała wsparcia podczas podejmowania działań. Akceptację dla tego typu działań wyraziło 62% badanych¹⁰.

Warto wspomnieć, że w okresie późniejszym, bo w 2008 i 2009 roku, straż miejska w Bydgoszczy, jako instytucja, była honorowana tytułem Profilaktyk Roku. Wyróżnienie to otrzymał również indywidualnie jeden ze strażników zaangażowanych w działalność profilaktyczną¹¹.

W latach dziewięćdziesiątych minionego stulecia również inne straże gminne (miejskie) podejmowały działania w zakresie profilaktyki ukierunkowanej na dzieci i młodzież szkolną. Szczególną rolę odegrała w tym względzie straż miejska z Krakowa, której komendant był współredaktorem opracowania zwartego pt. Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych, wydanej w Warszawie w 1999 roku. W opracowaniu tym przeanalizowane zostały m.in. takie zagadnienia i problemy, jak: zapobieganie przestępczości wśród dzieci i młodzieży w aspekcie prowadzenia warsztatów samorządowych w Krakowie (w artykule Małgorzaty Niewodowskiej),

¹⁰ Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2003 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2004, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ [dostęp: 03.02.2013].

¹¹ Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2009 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2010, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ [dostęp: 03.02.2013].

zapobieganie patologiom społecznym wśród dzieci i młodzieży szkolnej na przykładzie doświadczeń straży miejskiej z Wrocławia (w artykule Jerzego Laszczaka), metody edukacji społeczeństwa na podstawie programu profilaktycznego Przeciw przemocy realizowanego przez straż miejską w Warszawie (w artykule Doroty Waś), program działań opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do osób małoletnich przebywających na ulicach Radomia w godzinach nocnych, tzw. akcja Małolat (w artykule Władysława Michalika i Januarego Majewskiego), wykorzystywanie narzędzi multimedialnych w edukacji bezpieczeństwa (w artykule Tomasza Jezierskiego i Krzysztofa Kisiały), (Czapska J., Krupiarz W., 1999: s. 75–122).

Także współcześnie straże gminne (miejskie) podejmują działania na rzecz dzieci i młodzieży. W stołecznej straży miejskiej utworzony został Referat Profilaktyki, który prowadzi działania mające na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń poprzez akcje edukacyjne w szkołach skierowane do uczniów, rodziców i nauczycieli, realizowane przez tzw. koordynatorów ds. profilaktyki, czyli przeszkolonych strażników, posiadających wykształcenie wyższe w zakresie pedagogiki, pedagogiki specjalnej lub resocjalizacji, a także mających specjalistyczne przygotowanie do pracy profilaktycznej. Warszawscy strażnicy uczestniczą w festynach i innych imprezach plenerowych. Ponadto w każdym oddziale terenowym straży miejskiej działają tzw. patrole szkolne, które reagują na przejawy chuligaństwa i przestępczości w szkołach i ich okolicach. Wprowadziły one tzw. „złote numery” – uruchomione specjalnie do dyspozycji szkół, z których mogą korzystać dyrektorzy i nauczyciele zgłaszający do straży prośby o podjęcie interwencji. Skraca to czas pomiędzy zdarzeniem a interwencją¹².

W straży miejskiej w Toruniu powstał zespół ds. profilaktyki. Profilaktyka realizowana jest tam w placówkach oświatowych, a jej celem jest dostarczenie odbiorcom informacji na temat istniejących zagrożeń oraz skutków zachowań ryzykownych, prowadzenie zajęć edukacyjnych polegających na rozwijaniu umiejętności społeczno-psychologicznych, a także przekazanie wiedzy i umiejętności nt. podstawowych zasad współżycia społecznego. Straż oferuje placówkom oświatowym następujące zagadnienia tematyczne: Bezpieczne dzieciństwo (cykl spotkań z przedszkolakami), Bądź bezpieczny (cykl spotkań z uczniami klas 1–3), Jestem bezpieczny (cykl spotkań z uczniami klas 4–6), Bądź świadomy (spotkania z uczniami z klas gimnazjalnych). Zajęcia prowadzone są przez przygotowanych strażników miejskich, którzy posiadają wyższe wykształcenie z uprawnieniami pedagogicznymi. Funkcjonariusze uczestniczą również w organizowaniu różnego rodzaju konkursów i imprez kulturalnych¹³.

¹² Straż Miejska m. st. Warszawy, <http://www.strazmiejska.waw.pl/profilaktyka.html> [dostęp: 04.02.2013].

¹³ Straż Miejska w Toruniu, <http://www.strazmiejska.torun.pl/> [dostęp: 04.02.2013].

Długą historię ma działalność Referatu Profilaktyki w gdańskiej straży miejskiej. Również w tej straży działania profilaktyczne nakierowane na dzieci i młodzież realizowane są przez strażników ze stosownym wykształceniem. Do zadań referatu należy w szczególności: realizowanie w placówkach oświatowo-wychowawczych programów profilaktycznych, zapobieganie patologiom społecznym wśród dzieci i młodzieży oraz współpraca w tym zakresie ze szkołami, policją oraz sądami rodzinnymi, opracowywanie programów profilaktycznych skierowanych do dzieci, młodzieży i rodziców, stała współpraca ze szkołami, urzędami, instytucjami i organizacjami w zakresie profilaktyki społecznej oraz profilaktyki uzależnień, planowanie, inspirowanie i organizowanie działań z zakresu prewencji mającej na celu zmniejszenie skali zjawisk patologicznych, podejmowanie interwencji wobec sprawców demoralizacji oraz wobec osób, które nie dopełniają obowiązku sprawowania opieki nad małoletnimi, prowadzenie działań profilaktycznych w ramach ustawowych kompetencji straży, patrolowanie rejonów szkół i miejsc zagrożonych demoralizacją oraz zjawiskami kryminogennymi z udziałem osób nieletnich. Referat realizuje autorski program Bez strachu, agresji – bezpiecznie! W ramach tego programu strażnicy pracują z dziećmi i młodzieżą w placówkach oświatowych, wychowawczych, terapeutycznych, spotykają się z nimi także na festynach, koloniach i obozach. Omawiają zagadnienia związane z koniecznością przestrzegania prawa, tłumaczą zbieżność norm prawnych i moralnych, ostrzegają przed zagrożeniami, a także szczegółowo tłumaczą sens istnienia nakazów, zakazów i obowiązków prawnych. Program ten składa się m.in. z następujących modułów: Odpowiedzialność nieletnich za czyny karalne, Bezpieczne dzieciństwo, Bezpiecznie na rowerze – Miasteczko Ruchu Drogowego, Narkotyki? Ze mną nie wygrasz!, Postępowanie ze zwierzętami, Eko-Strażnik, Strażnik trzeźwości, Patrol szkolny. W czasie letnich wakacji strażnicy miejscy prowadzą zajęcia na półkoloniach, realizując program Bezpieczne wakacje¹⁴.

Podobne tematycznie moduły realizuje straż miejska w Szczecinie: Rozumiemy zwierzęta, Na straży ekologii, Rola i zadania straży miejskiej, Galanteria Pirotechniczna, Pierwsza pomoc przedmedyczna, Bezpieczne wakacje, Bezpieczne ferie, Bezpieczna droga do szkoły, Rower i ja, Agresja w szkole¹⁵.

W Poznaniu działa grupa strażników szkolnych, przeszkolonych w policyjnych zespołach ds. nieletnich. Strażnik szkolny ma za zadanie być łącznikiem pomiędzy uczniem i placówką oświatową, rodzicami lub prawnymi opiekunami, a instytucjami, jak np. policyjny specjalista ds. nieletnich, kurator, pracownik socjalny. Strażnicy oddziałują na poprawę poczucia bezpieczeństwa uczniów w szkołach i ich okolicach bezpośrednio (poprzez

¹⁴ Straż Miejska Gdańsk, <http://www.strazmiejska.gda.pl/komunikacja-spoleczna/profilaktyka-szkolna/> [dostęp: 04.02.2013].

¹⁵ Straż Miejska w Szczecinie, <http://www.sm.szczecin.pl/programy-edukacyjne> [dostęp: 04.02.2013].

patrowanie terenów szkolnych i przyległych, uczestniczenie w realizacji projektów prewencyjnych szkoły) i pośrednio (poprzez współpracę ze szkołami w tworzeniu programów prewencyjnych, wychowawczych, przygotowywaniu projektów innych zajęć pozalekcyjnych). Do zadań patroli szkolnych należy: reagowanie na naruszenia porządku prawnego, współpraca ze szkołami, policją, instytucjami, jak np. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, pomoc w ochronie uczniów przed zagrożeniami zewnętrznymi, spoza szkoły, spoza środowiska, ujawnianie nieprawidłowości w infrastrukturze i zaniedbaniach otoczenia mających wpływ na bezpieczeństwo nieletnich¹⁶.

Powyższe przykłady dowodzą istotnego zaangażowania samorządowych instytucji działających na rzecz porządku publicznego na poziomie lokalnym. Działania takie znajdują się bowiem w kompetencjach samorządów terytorialnych. Jak uznał Jan Widacki – znany polski prawnik oraz profesor wielu uniwersytetów w kraju i poza jego granicami – w tym zakresie samorządy mają ogromne możliwości i dysponują stosownymi instrumentami. Powinny jednak współdziałać z policją. Nie idzie jednak o zwalczanie przestępczości jedynie poprzez kierowanie policją represyjną, samorządy bowiem mają inne możliwości niż policja: „Mając instrumenty kształtowania warunków społecznych, samorządy mogą skutecznie zapobiegać przestępczości, eliminując jej przyczyny (jak bezrobocie czy brak opieki nad małoletnimi itp.), utrudniając realizację przestępstw (np. przez właściwe oświetlenie ulic i placów). Takich możliwości nie ma policja. Wykorzystanie tych możliwości nie zastąpi «objęcie dowodzenia» nad policją i domaganie się od niej intensyfikacji działań o charakterze represyjnym” (Czapska J., Krupiarz W., 1999: s. 11–12).

W tym kontekście jawi się pytanie o zasadność „pretensji” kierowanych ze strony społeczności lokalnych do straży gminnych (miejskich), a dotyczących kierunków działalności i ich represyjnego charakteru. W dobie postępujących procesów decentralizacyjnych w zarządzaniu bezpieczeństwem i porządkiem publicznym pretensje takie winny być kierowane do władz samorządowych, które są wybierane przez wspólnoty lokalne (gminne, miejskie). To prezydenci miast (burmistrzowie, wójtowie) pełnią nadzór organizacyjny nad strażami, i to od nich uzależnione są kierunki działań straży. Władze lokalne są uprawnione do tego, aby żądać od podległych im straży ukierunkowania działalności na profilaktykę społeczną, wykroczenia drogowe, bądź minimalizację innych zagrożeń dla porządku publicznego. Zatem od obywatelskiej aktywności społeczności lokalnej zależy kierunek działań straży. Aktywność ta nie jest jednak wysoka, a ukierunkowana nieprawidłowo wzmaga w konsekwencji społeczną inercję. Przykładem może być inicjatywa podjęta w 2012 roku przez lokalnych działaczy z Bydgoszczy na rzecz zorganizowania referendum w sprawie likwidacji straży miejskiej. Pomimo „głośnej” akcji propagandowej inicjatywa

¹⁶ Straż Miejska Poznań, <http://www.sm.poznan.pl/mim/straz/straznik-szkolny-p,2322,21404.html> [dostęp: 04.02.2013].

ta nie została zrealizowana, a ponadto jej organizatorzy nieprawidłowo ukie-runkowali i uargumentowali swój protest.

Straże gminne (miejskie) mogą być zatem jednostkami samorządowymi pełniącymi istotną rolę w systemie porządku publicznego na poziomie lokalnym. Powinny stanowić uzupełnienie działań represyjnych policji z uwzględnieniem ścisłego związania kierunków ich aktywności z oczekiwaniami społeczności lokalnych. Ich działalność winna być rozpatrywana wielowymiarowo i zgodnie z zasadą, według której samorząd ma stwarzać warunki „bezwykroczeniowej” egzystencji w gminie czy mieście. Straże winny też stanowić uzupełnienie działalności szkół i innych instytucji edukacyjnych, co w dobie zagrożenia nowymi patologiami społecznymi, stanowi istotne ogniwo profilaktyki społecznej i kryminalnej w systemie porządku publicznego w kraju.

BIBLIOGRAFIA

- „Biuletyn w służbie społeczności lokalnej. Kwartalnik Straży Miejskiej w Bydgoszczy” (2002) nr 2 (3).
- Biuletyn Informacji Publicznej Straży Miejskiej w Bydgoszczy, <http://www.strazmiejska.bydgoszcz.pl/> (dostęp: 03.02.2013).
- Czapska J., Krupiarz W. (red.), (1999), Zapobieganie przestępczości w społecznościach lokalnych, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Encyklopedia PWN, Profilaktyka, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3962469> (dostęp: 03.02.2013).
- Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2003 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2004, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ (dostęp: 03.02.2013).
- Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2009 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2010, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ (dostęp: 03.02.2013).
- Informacja o działalności Straży Miejskiej w Bydgoszczy w 2011 roku: Straż Miejska, Bydgoszcz: 2012, http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/prawo/uchwaly_rady_miasta/ (dostęp: 09.07.2012).
- Ławniczak M., (2002), Straż Miejska w trakcie kadencji Rady Miasta Bydgoszczy 1998–2002 r., „Na Straży Miasta. Kwartalnik Straży Miejskiej w Bydgoszczy”, nr 3 (4).
- Malendowicz P., (2002), I Bydgoskie Warsztaty Samorządowe nt. zapobiegania przestępczości wśród nieletnich, „Kronika Bydgoska”, nr XXIII/2001.
- Straż Miejska Gdańsk, <http://www.strazmiejska.gda.pl/komunikacja-spoleczna/profilaktyka-szkolna/> (dostęp: 04.02.2013).
- Straż Miejska m. st. Warszawy, <http://www.strazmiejska.waw.pl/profilaktyka.html> (dostęp: 04.02.2013).
- Straż Miejska Poznań, http://www.sm.poznan.pl/mim/straz/straznik-szkolny_p,2322,21404.html (dostęp: 04.02.2013).
- Straż Miejska w Szczecinie, <http://www.sm.szczecin.pl/programy-edukacyjne> (dostęp: 04.02.2013).
- Straż Miejska w Toruniu, <http://www.strazmiejska.torun.pl/> (dostęp: 04.02.2013).